

بيداري

زړده کي از ستم ملي پاکستان، مردم را بيدار کرده است. پشتون های جغرافيايي ستم، هرچند در جبر تاريخي، در حصار هويتي مانده اند که ريشه ندارد، اما هفتاد سال پس از تزوير سياسي، کاسه ي صبر ندارند.

پدې گڼه کې...

- د افغانستان د کرنيزو ځمکو لمر بدل او بې غوري
- مېلمه افغان چارواکي او زموږ تگلاره
- امريکا هم بايد يو ضمانت ورکړي
- له لندن نه د راغلي ليک ځواب
- هېڅه هم پټ نه پاتې کېږي
- ماضي ته د ور گرځېدا واک
- پر بدو او باج او ولسمران
- عظيم ارگ، خچنې څېرې
- ټاېلېټ K او اغېزې يې
- بېرني افغانان
- تاوې ايتلاف
- سيکولاريزم

Internet Services Through Fiber Optic

Wireless Communication

Data Center Engineering and Design

IT Infrastructure Solutions

Storage Solutions

High-Availability

Web-based Information Solutions

House No. 1151, Mayans Street on Sharpur
+93 (0) 20 22 131 21 - 4 | info@info-global.com

درې واگمن- يو برخليک د تاريخ په هديره کې درې محکوم قبرونه

ماته د ولسمران انجام د هندوستان د وروستي پاچا بهادر شاه ظفر او مسلمان هسپانوي رياست وروستي پاچا ابو عبدالله محمد را يادوي ظفر پاچا د خپل ژوند وروستي ورځې په رنگون کې له انگرېزانو سره په تيند کې تېرې کړې. انگرېزانو په رنگون کې يوه «هندي چوکي» ورته جوړه کړې وه، پاچا سلامت به پکې ناست و او د باران څاڅکي به يې شمېرل. خپلو ليدونکيو ته به يې په تلوسه ويناوې هغه بدمرغه يم چې په هېڅ ځای کې د ځمپېدو لپاره به هم ځای ونه لرم!!

ORZALA NATURALS
طبيعي کياهی

Between Street / 5-3, Taimani Ham Road, Kabul, Afghanistan
Kart-e-4, Next to Allama Higher Education Institute | 0799143113

با يک بار تجربه
مشتری دائمی ميشويد
بضمانت من

www.mujeza.com ۰۷۷۷ ۴۴۹ ۵۹۹

د تپلي جگړې د محکوميت پرېکړه

موږ د اوربند غږ هغه مهال پورته کړی و چې له هرې خوا د جنگ داني ټولېدلې، د سولې خبرې ناشونې گڼل کېدلې او د وروستۍ پرېکړې په اړه ټوپک ته سترگې نیول کېدلې.

له نښه بخته اوس په ټولمنلي کچه د جگړې پای له سوې او ماتې آخوا په سوله، خبرو او اوربند کې لټول کېږي، ځکه خو د هېواد په کچه داسې لوري او اړخ نه لیدل کېږي چې له سولې او خبرو سره د مخالفت جسارت وکړای شي، ټول د سولې په اړه په هوکړه یوه خوله دي. دغه حقیقت اوس د ټولو پر وړاندې دی چې جگړه د کومې غاړې بری او د بلې ماتې نشي را منځته کولی، بلکې خبرې، پوهاوی، جرگه او سوله ده چې دواړه غاړې، بلکې ټول له بایلاته ژغوري، ځکه چې سوله بایلونکی نه لري، د سولې پایله د ټولو بری دی.

د تېر کال د کوچني اختر درې ورځنۍ اوربند سولې او اوربند ته ملي لېوالتیا په ډاگه کړه، له همدې ځایه وه چې طالبانو په تېر وړوکي اختر کې، د اوربند په نه اعلان بیا هم د دوی به خبره پر نا اعلان شوي اوربند اعتراف وکړ چې تر مخې یې د سولې پر وړاندې له مودو پرتو کنگلونو د بشپړې ویلې کېدا هیلې لا پسې وغورولې، له همدې ځایه اوربند د ټولو غږ، هیله او غوښتنه گرځېدلې، اوربند په لویه کې د جگړې پای په نښه کوي، د جگړو مخنیوي ته لار پرانیزي او د جگړې پای ته د ټکي موندلو ورکه په لاس راکوي، د مرگونو، ویر او وینې توپېدو څپه او لمبه کراروي.

همدغو پرمختیاوو او امېدونو ته په کتو «اوربند» نور هره اونۍ پر ټولو د سولې او جرگې د ننواتي ځولۍ گرځوي او پر ټولو خواوو د اوربند غږ کوي.

اوربند له دغې گڼې سره پر لیکه هم لوستل کېدای شي، ځکه چې اوربند نور ملي، سیمه ییزه او نړیواله اجماع گرځېدلې، دغه اجماع د تپلي جگړې د محکوميت پرېکړه ده.

اوربند

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا

دور سوم شماره شانزدهم، ۲۵ جوزا، ۱۳۹۸

نیولیک

له لندن نه د راغلي لیک ځواب / ۷	مېلمه افغان چارواکي او زموږ
سیکولارېزم / ۸	تگلاره / د پښتۍ دویم مخ
د افغانستان د کرنیزو ځمکو لغړېدل	امریکا هم باید یو ضمانت ورکړي / ۲
او بې غوري / ۹	ناولی ایتلاف / ۳
هېڅه هم پت نه پاتې کېږي / ۱۰	عظیم ارگ، خچنې خېږې / ۳
پر بدو او باج اړ ولسمشران / ۱۱	ټابلېټ K او اغېزې یې / ۴
درې واکمن- یو برخلیک / ۱۲	ماضي ته د ور گرځېدا واټ / ۵
بهرني افغاني / د پښتۍ درېیم مخ	بیداری / ۶

اوربند

د تلپاتې سولې لومړی گام اوربند؛ د ملي جرگې یواځېنی شرط دی
 اوربند؛ د روغې جوړې پیلامه ده
 اوربند؛ د جگړې مخنیوی دی
 اوربند؛ ملي غوښتنه ده
 اوربند؛ د هر افغان غږ دی
 اوربند؛ د هرې مور هیله ده
 اوربند؛ ملي اړتیا ده
 اوربند؛ ټیکاو دی
 اوربند؛ د سوکالی لوری دی
 اوربند؛ د بسیاینې لار ده
 اوربند؛ د پرمختگ اساس دی
 اوربند؛ ژوند دی
 اوربند؛ له مرگ سره مبارزه ده
 اوربند؛ د بربادۍ مخنیوی دی
 اوربند ټینگ کړئ، له اوربند سره کېنئ، پر اوربند راټول شئ.

اړیکي

۰۷۸۸۰۴۲۸۲۱ - ۰۷۰۰۶۳۹۳۸۳

برېښلیک

spinsahaar@gmail.com

بیه

۲۰ ښ

امتیاز

افغانستان

چلوونکي

افغانان

خپرنډوی

دانش خپرنډویه ټولنه

امريکا هم بايد يو ضمانت ورکړي

افغانستان ته د بن لادن لپاره، د سعودي، امريکا او پاکستان گډه لوبه

غورځولۍ، پاکستان د کشمير په داعيه کې بن لادن ته د اميد سترگې لړلې، له همدې ځايه وه چې بن لادن ته يې افغانستان د ور موقعيت په توگه په نښه کړی و.

د سعودي او امريکا د سياست اړخ پر همدې ټکي لنگر غورځولۍ و، چې افغانستان د اورپکيو، سخت دريځو او بنسټپالو د تجمع مرکز وگرځوي، چې له يوې خوا يې په مناسب وخت کې د خپلو موخو، گټو او سياليو لپاره استخدام کړای شي او له بلې خوا د بن لادن پر محور د اسلامي هېوادو د اورپکيو او سخت دريځو په راټولېدا په راتلونکي کې ورسره د حساب کتاب فرصت پخپل لاس کې ولري، په دې توگه په باډي النظر کې گورو چې د ترورېزم ټول ډولونه د امريکا له لاسه د افغانانو غاړې ته لوېدلي دي.

له همدې ځايه طالبان او د کابل سرکار ښايي په گډه له امريکا کره او کوتلي ضمانتونه تر لاسه کړي چې بيا ځلې افغانان او افغانستان د خپلو موخو، گټو، سياليو او جگړې ډگر او سنگر ونه گرځوي.

د سولي په خبرو کې يو ضمانت بايد امريکا ورکړي، دغسې يو ضمانت ښايي د طالبانو او حکومت د گډې غوښتنې په توگه وړاندې کړای شي، په ټوله کې به دغه تضمين د افغانانو گډ ملي او سرتاسري دريځ ځلولی وي. په پخوا کې له سخت دريځو، بنسټپالو او ترهگرو سره د امريکا د اړيکو او مرستو حقيقت د ټولو پر وړاندې دی، له همدې ځايه بايد افغانان دغه ډاډ تر لاسه کړي چې امريکا په راتلونکي کې د خپلو موخو، گټو او سياليو لپاره د سخت دريځو، بنسټپالو او دې ته ورته ډلو مرسته، تمويل او پالنه خپله ستراتيژي نه گرځوي. ...

شهرت ننگيال

دغه لېږد د همدغه مثلث (امريکا، سعودي او پاکستان) د گډ پلان او پالیسۍ پایله ده، په دغه لوبه کې د برهان الدين رباني اداره، ځينې تنظيمي مشران او د ننگرهار د هغه وخت شورا د يو لړ وعدو، وعيدونو او نغدو بدو په بدل کې ور گډه کړای شوه، بن لادن چې سوډان کې له خپله اړخه د پانگونې په ژمنو د ځينو تعهداتو له مخې د مېشتېدا فرصت تر لاسه کړی و، په نه پلي کېدا سوډان ته سياسي بوج گرځېدلی و.

سعودي چې وار له مخه يې له بن لادن تابعيت اخيستی و، دې ته نشوای چمتو کېدای چې نوموړی بېرته پخپله خاوره ومني. امريکا د تېر په څېر په راتلونکي کې د منځنۍ اسيا، روسيې، چين او ايران پر وړاندې د القاعده او بن لادن اړتيا له پامه نشوای

سخت دريځو او بنسټپالو په تمويل او مرسته کې د امريکا رول او ونډه څرگنده ده. همدا امريکا وه چې د شوروي اتحاد او کمونېزم پر ضد يې، تنظيمونه، اورپکي، سخت دريځي او بنسټپال د مجاهدينو په نامه تر ديني او مذهبي چتر لاندې د پاکستان له خاورې سمبال او افغانستان د شوروي او کمونېزم پر ضد د نړيوالې جگړې پراخ سنگر وگرځاوه.

له سوډان څخه د بن لادن او القاعدې په لېږد کې د امريکا رول او پالیسي هغه بحث دی چې تر اوسه هغسې چې لازمه وه پامور نه دی بلل شوی، خو حقيقت دا دی چې له سوډان څخه افغانستان ته د بن لادن په لېږد کې د سعودي، امريکا او پاکستان رول، خوښه او ونډه اوس د کره شواهدو په کچه را برسېره شوې ده.

که امريکا يا نړيواله ټولنه غواړي له افغانستانه د ترهگرو او ترهگري د گواښ د مخنيوي ډاډ تر لاسه کړي، افغانان هم دغسې يوه غوښتنه او حق ځانته خوندي گڼي. افغانان ښايي په دې باوري شي چې امريکا بيا ځلې د خپلو سياليو، گټو او موخو لپاره د جهاد يا مذهب په نامه د اخوانيانو، مجاهدينو، القاعده او داعش په څېر نورو اورپکيو پالني، مرستې او استخدام ته ور ونه گرځي. که پر افغانستان د پخواني شوروي په يرغل کې د متحده ايالاتو د رول او هڅونې پر سر له بحث تېر شو، د اخوانيانو په را ټوکونه، سمبالښت او د تنظيمونو او اورپکو په پالنه او تمويل کې د امريکا مرسته او ونډه له هېچا پته نه ده. د جهاد په نامه، د جهادي ايډيالوژۍ له مخې د شوروي او کمونېزم پر ضد د اورپکيو،

ناولۍ ایتلاف

عظیم ارگ، خچني خپري

اجمل روان

په دې وروستيو کې د ولسمشر پخواني سلاکار جنرال احمدزي له يوه خصوصي ټلوېزيون سره په مرکه کې وويل، په ارگ کې د فحشا د ترويج لپاره عملي کار کېږي. هغه د دريسو کسانو نومونه ياد کړل. له دې کسانو څخه د ولسمشر سلاکار فضل، د ولسمشر د دفتر رييس سلام رحيمي او د ولسمشر وياند هارون چخانسوري دي. له دې وروسته ډېرو رسنيو پر دې موضوع توند بحث وکړ او ان نيويارک ټايمز هم د جنرال احمدزي خبرې تاييد کړې. احمدزي پخپلو خبرو کې ويلي، ډېری بنځينه وکيلانو د ډېرو لږو رايو په بدل کې د همدې جنسي اړيکو په وسيله د ولس کور ته لار پيدا کړه. له دې سره جوخت مريم وردک، ويدا ساغري، فرخنده زهرا نادري او ډېرو نورو په دې اعتراف وکړ چې له مور څخه هم د دندې په بدل کې همدا غوښتنه شوې وه.

په ارگ کې زياتره داسې کسان کار کوي چې په اروپا او نورو بهرنيو هېوادونو کې لوی شوي دي، لکه داود نورزی، نادر نادري او نثار بارکزی چې په عیاشۍ کې ځانگړی نوم لري او داسې هم ويل کېږي چې داود نورزی وايي، زه به په عیاشۍ کې د احمد ظاهر ريكارډ ماتوم. اوس خبره دا ده چې په بهر کې خو عیاشي او شرابخوري عادي خبره ده، دا خلک هلته په نايټ کلبونو کې روږدي شوي دي، دوی د افغانستان له تاريخ او ارزښتونو سره سم بلد نه دي. که تاسې په دولتي چوکاټ کې د ښځو گومارنې وگورئ، په دفاع وزارت او کورنيو چارو وزارت کې دوه بې تجربې نجونې چې يوه ورځ يې هم نظامي زده کړې نه دي کړې، په څه مفهوم گومارل کېږي؟! او تر څنګ يې هره ورځ د پېغلو نجونو د مقرري لړۍ ښه گرمه روانه کړې ده.

له ډېرو معززو کسانو مې اورېدلي چې د فضل ضلي او سلام رحيمي ملاقات او رسمي ليدنې ته په کال کې هم نشي ور برابرېدلې! وايي، د ولسمشر ليدل د دوی تر ملاقاته ډېر اسانه دي، خو بل لور ته پېغلي نجونه په ډېرې اسانۍ هر وخت يې چې زړه وغواړي ددوی ملاقات کړای شي. له دې سره سره په ارگ کې د مډرنو ښځو بازار گرم دی. د ولسمشر مېرمن رولا غني (لومړۍ مېرمن) د پروموټ پروژې په نامه ميليونونه ډالر د ښځو په برخه کې مصرف کړل، پدې پروژه کې هم هغه نجونې چې د مدني فعالانو په نامه وې او اکثره يې له بهر راغلې وې- د همدغې فحشا د ترويج لپاره يې کار وکړ. پروموټ والو د ښځو په برخه کې څه وکړل؟! په ښارونو د سولگرو لويه برخه ښځې دي، د ښځو په ژوند کې کوم مثبت بدلون راغی؟! تر دې حده پورې چې څو تنه ښځينه نوماندانو له څو مياشتو راهيسې ارگ ته نږدې د تحصن خېمه وهلي ده او همدا وايي چې زموږ په رايه معامله وشوه. اواز مو دې واورېدل شي! دا بي بي گل چېرې ده؟! ولې ددغو مظلومو خويندو اواز نه اوري!؟

اوس خبره دا ده چې ښځه زموږ مور و خور ده، ښځه انسان ده، د کار کولو حق لري، خو تر ټولو بده او شرمونکې خبره دا ده چې په ارگ کې د دندې په بدل کې ورڅخه ناجايزه غوښتنه کېږي. ارگ خو زموږ د عزت، عزم او وياړ کور و. دا عظيم کور کله هم دومره نه و سپک شوی. افرين دې د ډاکټر نجيب په پوهه، بصيرت او وړاندوينه وي، چې ويل کېږي د ولسمشر غني پلار ملک شاه جهان ته يې ويلي ول، ستا پر زوی دا چپنه ډېره اوږده ده.

د ارگ واکدارانو! ستاسې چې جنسي جنون او غريزه دومره قوي وه، امکانات مو درلودل، په خارج کې به مو دا مردار خورگي کړې وای.

تاسې د افغانستان په عظيم کور ارگ کې يو تاريخي پېغور پرېښود. په داخل کې خو څه گوي، په بهر کې هم نن ټول ستاسې پر دې ناروا کړنو بحث کوي او ټول وطن شرموي. تاسې به بيا له ملت څخه رايې غواړئ؟! دا ملت غيرتي ملت دی، د هر څه زغم لري، خود ناموس پر وړاندې چوپ نشي پاتې کېدلی!

سکندري

د افغانستان په قضاواوو غږېدل څه آسانه خبره نه ده، خو ځينې نابالغ ياران پکې کله کله داسې وغږېږي چې سړی ورته هک پک پاتي شي او کله چې ځانته سياسيون ووايي نو خدای شته چې غوني مې خپره شي او کله چې دوی خپل بنډار ته «ايتلاف بزرگ» نوم ورکړي نو بيا راشه که تودېږي، که څوک ددې بدبختانو ماضي ته وگوري د دوی تعميري اړخ ډېر کمزوری او د تخريبي برخې برجونه يې بلا ډېر دنگ دي...

بله واورئ! که د يوه کس د قدرت تله درنه شوه نو بيا يې نور ښاغلي نه مني زما په اند به دا د چنډخانو ټول هېڅکله هم سر ته ونه رسي. په خدای يقين وکړئ چې زه د شاه جهان ماما له زوی نه هم گيله مند يم چې دا منفور تجريد شوي او ناولي څوک په تاوده بازار کې په يوه غيران هم نه اخلي او هر څوک به هر وار کټي کې حسابوي، ټول افغانان ورته په کرکه او نفرت گوري، دې بد سترگو د شيرپور د کورونو بلند منزلونو او ډالرو مزې ليدلي، دوی له پاخه سړک نه پښه هم نه اړوي، د غرونو ختل خو پرېږده، د غره کتو ته هم زړه نه ښه کوي. دا کاغذي زمريان په تورو پنجرو کې ښه ښکاري نه په يو خروار لېټی کې. د شاه جهان ماما زويه! دوی په يو ځل کتو هم نه اړزي.

د غره هومره لوی فکر راپېښ دی چې دا ډېره ماران څنگه ځانته سياستوال وايي، سياست مداران خو ملکونه جوړوي، د ولس زړونه رغوي، دوی خو ملک وران کړی، ولس يې وژلی او خپل ځانونه يې پرسولي دي.

که دوی په قدرت کې وي هر څه روا وي او که له قدرت نه گوښه شي هر څه ناروا شي، ددې شرمېدليو په خوله د دوی خپلې مېرمن هم سړک ته نه راځي چې هغوی خپل فېشنونه د دوی په...

پام کوئ! دوی ته سياسيون ونه وايئ، دوی ته سياسيون ويل په گناه کېږي چې راځي، ځکه د دوی لاسونه د ملت په وينو سره دي. واورئ! دوی د بلېک واټر له کرايي کښو نه هم بتر دي. زه د دوی په هکله دومره بشپړ معلومات لرم چې هره ورځ ددې بدمخو په کيسو د اخبار مخ تورو لۍ شم.

راځئ! د دوی د ايمانونو پيمانې هم درته ښکاره کړم، د پښخو تور پگړيو طالبانو له وېرې يې په ځان پسې پلونه الوځول، له ډاره له سوږو او غارونو څخه نه را وتل. دا بدمخي سياست مداران نه دي، دوی د سياست «ماران» دي او د مار وژل په لمانځه هم روا دي.

خدای دې دا ملت هم په سرو مچيو وخورې چې دوی اوس هم بوتان په بت پرستو ساټي، زه دې موسمي او کذابو ايتلافونو ته دا بيت ډالۍ کوم:

امامان د تذویر راغله فاتحه د ايمان اخلي
پرېښتې تبېنتي له شرمه شيطان ځان ساتي له شره
يو چا راته وويل، دا ايتلاف نور هم غټېږي!
ما ورته وخنډل، پوکۍ هم ډېره غټه وي،
خو که ستن دې ور وړاندې کړه چوي، دا
ايتلاف پرسېدلې پوکۍ ښکاري، نن وي که
سبا درز به يې واورې.

... څوک چې ددې دېرش کلن ناورين د ناخوالو پېچومو او گړنگونو عيني شاهد وي نو ددې ښاغليو ويناوو ته به خامخا په ډکه خوله خندا کوي.

په دې نامقدسه ايتلاف کې مې داسې لنډه غږ تر سترگو شوي چې د بې گناه افغانانو د مرگونو زيارونه يې په غاړه دي، د ٦٠ زره کابليانو د وينو پوروري پکې هم نېغ نېغ کېدل! غاصبين، د مخدره موادو قاچاقبران، لساني او مذهبي تفرقه اچوونکي، پردي نوکران د افغان له نامه منکر، د دوشنې او سه شنبې زامنو هم پکې سرونه خوځول او د «رقص مرده» اختراع کوونکي هم پکې تور مخ ناست ول او د حضرت صاحب خالد بن وليد پکې هم د هندي فلمونو د ويلن اکتونه کول او زما د ژبې ويونکي يو څو سرکوزي پکې هم لکه د نابلل شويو مېلمنو او د باميانو د بتانو په څېر ناست ول او د مکې يو دوه قران خواره مې پکې هم په تور و سپين دستار کې وليدل، زما قلم هم ددې بدمخو د نومونو اخیستل ځان ته عار گڼي او پدې بنډار کې مې هغه قاتلين هم تر سترگو شول چې مخونه يې په سپينو و تورو وړيو پټ کړي ول.

د جعل و تذویر د لومړۍ درجې استادان هم پکې له ورايه ښکارېدل او د شر و فساد سرکښ پکې هم اوتو کړي ناست ول. نور جان، انور جان، يونس جان، نييل جان، رباني جان، رشيد جان، همایون جان، حامد جان، اسمعيل جان، ضياء جان، علي جان، ظاهر جان، امان جان، امر الله جان، رسول جان، گل جان، بي بي جان او د پيو يو بل مجنون -اسد جان- هم ورته بډې را وهلې -دا چې کومه تېروتنه واقع نشي دوی ته مې د جان کلمه له ډېرې مينې کارولې، په عيسوي عقیده باور لرونکي جان ته په ډېر درناوي گوري- ماته خو دا ايتلاف په خړه بار بنگرې ښکاري، که هر چا په يوه سوتي ووايه بل سوتي ته به يې حاجت پاتې نشي.

دا ايتلافونه د اوبو د سر له څگه زيات اهميت نه لري، ځکه په څلورو لسيزو کې يوه ايتلاف هم د حفيظ الله امين د واکمنۍ دوره نه ده پوره کړې او دا ايتلاف به د حضرت صاحب د واکمنۍ موده هم پوره نکړي او د مکې، اسلام آباد او ماهيپر او سروي د معاهدو په څېر به په کاغذونو کې پاتې شي.

دې مردارخورو خو د قدرت په خاطر يو بل منلي، ددې کار لپاره د زهر جامونه هم په سر را اړوي، گورئ چې دا پخواني قاتلان د ولس د مرۍ پرېکولو يو چانس هم نه ضايع کوي.

ټابلټ K

او اغېزې يې

ډاکټر ظهير

کچ له ۹ څخه تر ۱۱۷ ميلي گرامو پورې وي او د نورو وړ گډو کيمياوي توکيو کچ چې لمسونکی خاصيت لري؛ توپير لري.

ځوانان يې په ټوليزه توگه د سندرو او گډا په باندې اړونو کې د خوښۍ او هيجان د ډېرښت او همدارنگه د نوريزې (جنسي) پياوړتيا لپاره کاروي چې پايله يې د ناخوندي نوريزو اړيکو او د ساري ناروغيو لکه؛ اېډز، تور ژبړي، تور ټپ او نورو د لېږد لامل کېږي. په افغانستان کې يې ډېری نوي ځوانان په ښوونځيو کې تر لاسه کوي او په ښوونځيو او کورونو کې يې خوري.

ټابلټ K د انسان روغتيا ته دومره زيان لري چې حتی د يوې گولۍ خوړل يې د مغز ژونکي (حجرې) وژني يا زيانمنوي او د اندني (تفکر) او هوډگرۍ ځواک يې ځپي.

ددې درملو زيانونه دومره ډېر دي چې حتی ځينې يې د بيا رغېدنګ وړ نه دي، ځکه خو يې د نړۍ په هر کونج کې کارول بند دي.

دا گولۍ په لومړيو کې د خوړونکي پر روغتيا ډېر اغېز نه پرېباسي؛ يواځي نشه راوړونکی خاصيت لري، خو د وخت په تېرېدو سره پر ټول بدن په ځانگړې توگه پر عصبي سيستم او سترگو ناوړه اغېزه کوي. تر دې چې ځيني کسان ځان وژني ته اړ باسي.

پر مغز او بدن د ټابلټ K اغېزې:

ټابلټ K له ۲۰ تر ۹۰ دقيقو وروسته پر مغزو اغېز کوي، له ۲ تر ۳ ساعتو پورې يې اغېز زيات وي، او تر ۲۴ ساعتو پورې خپل اغېز ساتي. دا گولۍ حافظه، د پېژندنې حس او انديز ځواک اغېزمنوي او ډېر کله اضطراب او وېره را منځته کوي. کله ناکله يې روږديو کسانو ته داسې اروايي ستونزې پېښېږي چې د درملنې وړ

په هېواد او گاونډي کې د نورو نشه يي توکيو تر څنګ، ډېر ځوانان په ټابلټ K روږدي دي. دا گولۍ په ۲۰۰۸ کې لومړی ځل افغان امنيتي ځواکونو په هلمند کې وموندلې. په دې پوهېږئ چې ټابلټ K څه شی دي؟ پر بدن څه اغېز لري؟ او څنګه ځان بايد ځني وساتي؟

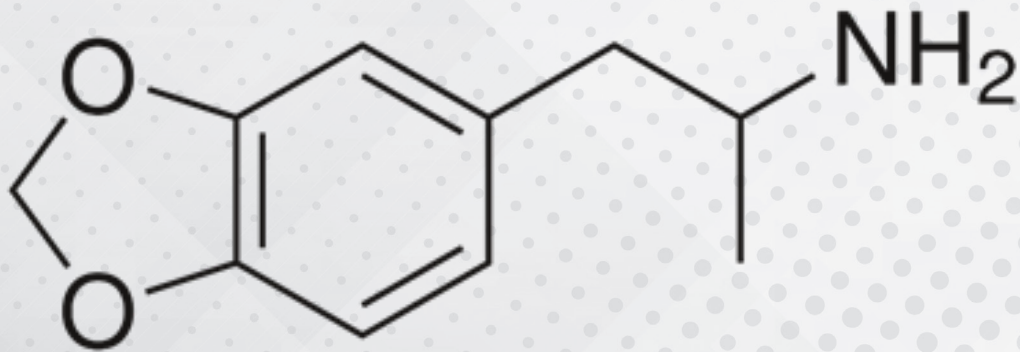
ټابلټ K، چې اکستاسي يې هم بولي، يو ډول نشه يي توکی دی چې د امفټامينونو له کورنۍ سره تړاو لري. کيمياوي نوم يې مېټايلين ډای اوکسي مېټامفټامين (3,4-Methylenedioxymethamphetamine)، لنډنښه يې MDMA، فرمول يې (C10H13NO2) دی، CAS نمبر يې 42522-10-9 دی او جوړښت يې په لاندي ډول دی:

تاريخچه:

اکستاسي لومړی ځل په ۱۹۱۴ کې د مرک (Merck) په نامه يوې جرمني درملسازي کمپنۍ د ډنگرتوب او بدلوهې (اشتهاء ضد) لپاره جوړ کړل، خو کابو ۶۵ کاله ترې چا گټه ونکړه. وروسته جرمني ډاکترانو دا درمل هغو کسانو ته ورکول چې په نړيواله جگړه کې يې اروايي شوک ليدلی و. بيا يې پام شو چې تر گټې يې زيان ډېر دی، نو ځکه يې د جرمني حکومت کارونګ بند او غير قانوني اعلان کړ. دا خبره د جرمني ډاکترانو او ارواپوهانو تر منځ متل گرځېدلې چې د اکستاسي په تجويز سره يې د جگړې بلهاريان بيا بلهاري کړل...

درمل، پنچ ستاره، ريډبال، يو و دوه، ډانس، او سوپرمن بولي. دا گولۍ راز راز بڼې لري چې پر ځينو K ليکل شوې وي، ځيني يې زړه وزمه وي او پر ځينو د ستورو انځور وي. اکستاسي نن سبا

د امريکا متحده ايالاتو حکومت هم په ۱۹۸۵ کې ددې درملو کارونګ بند کړ خو سربېره پر دې يې خلک د شپې په مېلو او بانډارو کې کاروي. خالص اکستاسي سپين رنگه پوډر دي.

پر گوليو سربېره؛ د پوزې د پوډرو، کپسولونو، پلسترونو، دودولو او ستنې (پېچکارۍ) په بڼه کې هم موندل کېږي. په هره گولۍ کې يې د نشه يي توکيو

د چټاسو/پوپنک بوی لري. ناسوچه بڼه يې سره او قهوه يي رنگونه لري. ټابلټ K په ناقانونه توگه په ازمونتون (لابراتوار) کې په کيمياوي ډول د امفټامينونو په مالیکولي جوړښت کې د ادلون بدلون په پايله کې را منځته کېږي. دا چې هر فرد/کمپنۍ يې پخپله خوښه پخپل ازمونتون کې جوړوي؛ نو ځکه دا گولۍ له يوې بلې سره جوړښتي توپير لري. اکستاسي په هر هېواد کې بېلابېل نومونه لري. په افغانستان کې يې ټابلټ K، د خوښۍ

ماضي ته د ور گرځېدا واپ

مولوي محمد نبي محمدي د حرکت مرستيال و. کله چې د پېښور تړون له مخې د برهان الدين رباني څلور مياشتې موده پای ته ورسېده، مولوي محمد شاه فضلي د سترې محکمې د ريس او قاضي القضاات په توگه د رباني د جمهوري رياست موده په همدغسې ټکو اعلان کړه، لکه په دې اوس کې چې سترې محکمې د محمد اشرف غني ولسمشري تمديد کړه... تصادف يې بولي که تصادم په کوم مفهوم او محتوی چې له کومې مرجع د رباني موده غځول شوې په هماغه مفهوم او محتوی د غني د ولسمشرۍ موده تمديد کړای شوه:

«و بدوام سلطنة سلطان زماننا...» د راډيو آرشيف ته په مراجعه دغه ورته والی يا تکرار نغد کتل کېدلی شي.

د مولوي محمد شاه فضلي په خوله د سترې محکمې هغه اعلان که د رباني لپاره يو وپروونکی برخليک په نښه کړ، ملت يې هم د تباهی او جگړو پر مرگونې سرنوشت محکوم کړ. ماضي ته د ور گرځېدا مخه څومره ډې ده؟! و الله اعلم

سرې کرښې که سرکار هر څه گڼي، خو ماته ددغه ډب پاخه بنسټونه ښکاري، د تېرو اتلسو کالو لاسته راوړنې که لږ دي که ډېرې، که څه دي، که نه دي، خو که آدم نشته بوی يې شته، هسې هم مور له خوند، خړپ ته ډېر هوسپرو، همدا بوی او خړپ يې ماضي ته د ور گرځېدا او تکرار پر وړاندې د ډب ستر کمر ښکاري، ماته دا ټوله جگړه د ماضي وپروونکي څېره برېښي، هغسې څېره چې کله يې پر ککړۍ د وحشت ښکر راختلې وي او کله يې پر خټ د شرم لنډه لکۍ وي، دا ښه او زما د زړه خبره ده چې له صفر څخه د پيلولو تجربې ته نه ور گرځو، خو درېغه چې د صفر په پټ کمال او عظمت مو هم سر خلاص ساتلی وای.

صفر داسې کاپر شى دى چې که خپله کوم حيثيت نه لري، خو چې له يوه سره يې کېږدي لسو ته يې لوروي، له لسو، سل درته جوړولی شي، له سلو، زر... له ماضي د ډار خپسه اوس هم زما پر مری ناسته ده، د ماضي يوه ستره محکمه وه، ددغې سترې محکمې يو ريس يا قاضي القضاات مولوي محمد شاه فضلي و، چې په تنظيمي کچه د

زه له ماضي دومره وپېرېم لکه له تيارې چې وېره لرم، دا زما کمزوري ده، له تيارو ويره پر ما له ورکتوب تپل شوې. د ماښام د خړپ له غوږېدو سره به يې له گوره دباندې وتلو ته نه پرېښودلو، شپه يا تياره د شيشکو پېريانو لپاره وه، په دې مانا چې له ماښام سره د پېريانو شيشکو د راج وخت را دېره کېږي.

له ماضي د همدغې وېرې له امله ماته ددې کره پته نشي لگېدلی چې امير شېر علي خان څو ځله پاچاهي کړي، امير دوست محمد خان پر دغه خاوره څو کرته د واکمنۍ بخت ازمويلی دی؟ ايله دومره پوهېرم چې پر دغه خاوره د تاريخ د تکرار خونړۍ معرکه توده ده او تکرار د عربو په کلام کې شنيع دی.

کله چې رسنی گورم، اورم او لولم چې يو څوک په ټينگو او کلکو ټکو لگيا وي چې ماضي ته د ور گرځېدا مخه يې پخه ډب کړي، وایم دا خبره مې بيا بيا اورېدلې وای، ځکه خو د ټلوېزيون د ريموټ رپورس تنۍ کېکارم، خو کابل کې چې د ټکنالوژۍ دغه اسانتيا نشته خپل زړه ددغسې خبرو په تکرار بسيا او هوسا ساتم،

نه وي. که چا اوه کاله وړاندې يو ځل هم ټابلېټ K خورلې وي؛ په CT-Scan کې يې پر مغزو ناوړه اغېز ليدل کېدای شي.

هغه کس چې گولۍ خورلې وي؛ ډېر هېښ (هيجاني) او مست وي. ساعتونه ساعتونه گدا و ټوکي کوي او خاندي، خو وروسته سترې، گډوډ، ناقرار، ناخوښه، خوله يې وچه او د بدن تودوخه او د زړه ټکان يې لوړېږي چې کېدای شي د مړينې لامل يې شي، ځکه چې د زړه د ټکانو گډوډي، د وينې لوړ فشار، د بدن د اوبو او منرالي ټوکيو لکه سوډيم او کلورين کمښت او د پښتورگو ناسم کار پر مغز ناوړه اغېز کوي چې کس د مرگ تر پولې رسولی شي.

د ټابلېټ K اوږدمهاله اغېزې:

لومړی: بې موخې، بې مسووليتنه او بې پروا ژوند.

دويم: له ورځنيو چارو، لکه کار، لوست، تکړښت، ناستې پاستې څخه ناخوښي او بې علاقه توب.

درېيم: د ژامې د غړيو کمزوري او د دواړو ژامو نښت.

څلورم: د غاښونو سولېدل.

پنځم: د کورنۍ له غړيو او ملگريو سره سور چلند او حتی د هغوی پرېښودل.

شپږم: د سترگو د ليد کمۍ.

اووم: د خوب ډېرښت.

اتم: عصبي گډوډي، ډېر احساساتي کېدل او وېره.

نهم: پر ځان د باور کمۍ.

لسم: له څه مودې وروسته نورو نشه يي ټوکيو لکه اپيمو، کوکايينو او هېرويينو ته لېوالتيا. **يوولسم:** د پوستکي ستونزې او ټپونه.

دولسم: په نرانو کې د تيانو غټېدل.

ديارلسم: د نرانو شنډتوب.

څوارلسم: د هډوکي پوکي او ژر ماتېدنګ.

پنځلسم: ځان وژنې ته زړه ښه کول.

د تشخيص لاري چاري:

د کاروونکي له ميتيازو، پوستکي او وېښتانو څخه نمونه اخيستل کېږي.

درملنه: وړاندې مو وويل چې ټابلېټ K دماغي ژونکي (جگړې) له منځه وړي او ددې ژونکيو (جگړو) بيا رغون ناشونی يا هم ډېر ستونزمن دی. ځانگړې درملنه نه لري. هغو کسانو ته چې رواني ستونزې ور پېښې شوې وي؛ د اوږدمهال لپاره دې يې اروايي درملنه تر سره شي. د مخنيوي تر گړدو ښه لاره دا ده چې مور و پلار دې خپل نوي ځوان بچي له نژدې وڅاري!

بیداری

مصطفیٰ عمرزی

منظور پشتین در منتهای صبوری یک ملت، در پاکستان، صدا شد. تکان این بیداری، زود به اعماق سرزمین‌هایی سرایت می‌کند که در تاریخ شبه قاره، اگر جایی برای ننگ و نام باقی مانده بود، بدون شک پشتونخوا بود. میلیون‌ها مردم دربند در حصار پاکستان، زمانی بریدند که در هفتاد سال تاریخ پاکستانی، شان آنان، عقده‌ی حقارت مزدورانی ست که به افتخار از خدمت نیا و اجداد خویش به انگریز، یاد می‌کنند. شاردکد جمهوری اسلامی کذایی، هرچند مفاد مقطعه‌ی بی‌داشت، اما به معنی تداوم رنج‌های مردمی که بیگانه را نمی‌خواستند، میلیون‌ها پشتون و بلوچی را عذاب می‌دهد که می‌بینند در نوبت سیاسی جمهوری اسلامی، پذیرفته نمی‌شوند. ...

وقتی امواج خروشان حامیان پشتین، پشت پاکستان را به لرزه درآوردند، درک این تکان، فراتر از باور‌هایی رفت که گمان می‌شد یک حقیقت تاریخی در یک واحد کذایی، تحلیل رفته است.

نارضایتی و آزردگی، به جمع جوانی افزود (منظور پشتین) که با داعیه‌ی برحق قومی، به نام «آرمان» به قربانگاه رفته اند. هراس وارثان انگریز که از آن تجربه‌ی پلید تاریخ به مکاره‌گی روباه می‌مانند، اما در روزگار دهکده‌ی جهانی، نمی‌توانند فجایع را کتمان کنند.

دست و پاچه‌گی در زمانی که در بازار آزاد افغانستان، روی القاعده، طالب و دعش چنه می‌زنند، با صدای تحریک تحفظ پشتون، مرتجعانی را به خود آورد که به بلندی‌های افغانستان، چشم دوخته اند. شهید آرمان لونی در میدانی قربانی داد که شاید بزرگ‌ترین آزمون واحد سیاسی-کذایی جمهوری به اصطلاح اسلامی پاکستان باشد. ترور مبارزان پشتون و بلوچ، صدایی را خاموش نمی‌کند که میلیون‌ها شده است.

تشکیل پاکستان و حربه‌ی اسلام سیاسی، اگر بغرنجی بود که با فاجعه‌ی تجاوز شوروی به افغانستان، سرنوشت میلیون‌ها پشتون را مکدر کرد، اما در روزگار تعقل، تکنالوژی و ارتباطات، به اکناف جهان رسیده است. زمان حال ما، با خصوصیت تنویر، از مرز‌هایی گذشته است که در جغرافیای ما، حتی از حصار سیاه پاکستان می‌گذرند.

شاگردان متعصب مکتب انگریز در هفتاد سال واحد سیاسی پاکستان، هفتاد بار تحول کرده اند و توان ندارند در سلاخ خانه‌ای که به نام جمهوری به اصطلاح اسلامی ساخته اند، تمام ستم رسیده‌گان را هلاک کنند.

شهادت آرمان لونی، روی رگ‌های عصب میلیون‌ها پشتون و بلوچ، صورت گرفته است. شک نداریم که منظور پشتین، آخرین هدف ترور خواهد بود، اما آرمان‌های داعیه‌ی برحق در روزگار جهانی شدن، درد‌های مردمی را مداوا می‌کند که کار خودشان را کرده اند.

آزردگی از ستم ملی پاکستان، مردم را بیدار کرده است. پشتون‌های جغرافیای

ستم، هرچند در جبر تاریخی، در حصار هویتی مانده اند که ریشه ندارد، اما هفتاد سال پس از تزویر سیاسی، کاسه‌ی صبر ندارند.

سعی مذبوحانه برای حذف جوانان شجاع پشتون و بلوچ که پاکستان را سرنوشت مکدر خویش می‌شمارند، صدایی را خاموش نمی‌کند که میلیون‌ها شده است. حامیان منظور پشتین در فراسوی مرز‌های افغانی نیز بسیج می‌شوند.

در تنازع چهل سال بحران افغانستان که از اجحاف بر پشتونخوا نیز منشه می‌گیرد، افق‌هایی به چشم می‌خورند که نباید در نبایسته‌های ملاحظه‌ی سیاسی از وحدت غافل شد.

آرمان افغانستان بزرگ، اگر فقط ایده‌ی شریف میلیون‌ها مردم است، روزنه‌ی این حقیقت بزرگ نیز می‌شود که هویت مشترک، میلیون‌ها مردمی را تشویق می‌کند که با درک همدیگر، خانه بسازند. این خانه، سیاسی یا فرهنگی، اما روی ارزش‌هایی استوار است که مردم از شناخت یک دیگر یافته اند.

در قربانگاه نو، شهادت آزادی خواهان، فراتر از شهادت آرمان لونی نیز خونین خواهد شد، اما در زمینه‌ی سرخ آن، مردمی تحریک می‌شوند که در دومین تجربه‌ی بزرگ تاریخ پشتون‌ها و بلوچ‌ها در واحد کذایی جمهوری اسلامی پاکستان، تحریک تحفظ آنان شده است. آرمان لونی، آرمان میلیون‌ها مردمی ست که در درس‌های شهادت، بیشتر می‌آموزند.

تنگنای بازیگران سياهکار سیاسی در جغرافیایی که ارمغان هفتاد سال تاریخ آن، حتی کسب درآمد از شان میلیون‌ها مردمی ست که مجبور شدند در حصار پاکستان بمانند، وارثان مکتب انگریز را راحت نمی‌گذارد.

بیش از دو قرن سلطه‌ی سیاه انگلیس در هند، اما ارثی نشد که گمان کرده بودند از تجربه‌ی جغرافیایی که به اصطلاح زوال آفتاب نداشت، شبه قاره را حفظ می‌کنند. وقتی استادان مکتب سیاه با دانش استعمار بخش‌های دنیا، درمانده از هند خارج شدند، به یقین که تقلای شاگردان وفادار نیز به جایی نمی‌رسد.

اگر افغانستان خونین در بحران تحمیلی

دست و پا نمی‌زد و اگر اخوانیسم سیاسی، فرزندان ما را در گرو آی.اس.آی دشمن جان مردم ما نمی‌کرد، شاگردان وفادار مکتب سیاه استعمار، با کدام دست آویز دیگر اجحاف می‌کردند تا میلیون‌ها مردمی که نمی‌دانند «پاکستانی یعنی چه؟»، مجبور نباشند در زمینه‌ای بمانند که در جغرافیای به اصطلاح اسلامی، حتی از فرزندان شان تحفه گرفت تا پس از تحمیل مکتب‌های اجباری، وقتی در تاجر پخته شدند، هدایای گرانبهای زندان گوانتانامو باشند.

مردم، بیدار شده اند! طنین صدای بلندی که از تحریک تحفظ پشتون برخاسته است، از عقبایی منشه می‌یابد که در بستر هفتاد سال، هرگز راحت نبوده است. میلیون‌ها مردمی که بیدار اند، میلیون‌ها صدای دیگر اند که هرگز از آرمان لونی‌ها، عدول نخواهند کرد.

ما در بیداری‌های جغرافیای همبازان خویش، به دقت می‌نگریم که اگر در واحد کذایی، جایی برای عدل و احترام مانده باشد، آزمون شاگردان وفادار مکتب استعمار را فرصت می‌دهد با پایان غایله‌ی بدترین درآمد‌های سیاسی، دیگر روی زنده‌گی میلیون‌ها مردمی قمار نزنند که خیلی «بیدار» شده اند.

دو و نیم قرن تسلط استادان، خروج سرافکنده از ملکی بود که گمان کرده بودند از مدرک استعمار ملت‌ها و مردمان، آنان را به آسایش‌های جاودانه‌ی هند می‌رساند. بنابراین، چه تضمینی وجود دارد که شاگردان رو سیاه که فقط در تراژیدی افغان‌ها، مایه دارند، بتوانند مردمی را اسیر نگه دارند که به استادان شان «نه» گفته بودند؟

شهادت آرمان لونی، اگر رویداد غم انگیز ضیاع انسانی است، ذهنیت می‌سازد که هراس از عدالت خواهی‌های مردم، هنوز هم ستم گرانی را بیدار نکرده است که فکر می‌کنند با نیرنگ تشکیل پاکستان (اسلام سیاسی)، می‌توانند مردم را فریب دهند.

دو و نیم قرن استعمار انگلیس، جای خالی باور‌هایی بود که متجاوزان بیگانه در هند از یاد برده بودند. هفتاد سال استعمار پنجابی در روزگار دهکده‌ی جهانی که اخبار موش‌های گدام دال پرویز مشرف را نیز بروز می‌کنند، در فراسوی پاکستان، به مردمی نیز رسیده است که با هر گام و هر اثر آرمان‌ها، تحریک می‌شوند.

ما در عصر آگاهی‌ها زنده‌گی می‌کنیم. شهادت آرمان لونی، تسلیت باد!

له لندن نه د راغلي ليک ځواب

ځيراني

خو زه لا پدې مقام فايض شوی نه يم. دلته د انسانيت لور معيار پيسه ده، دلته لورو څوکیو ته هغه څوک زر رسېږي چې د هندو د پرتوگ په څېر تر بډې بې نمازه وي، دلته زما مصروفيت د غمونو خوراک دی، دلته لوی کمال ټگي، دوه رنگي او چاپلوسي ده. اشنا! زه او س دلته د خپلو باباگانو له خولې نه د را وتلي درد او زگېروي په سوز و ساز ځان بوخت ساتم.

درېيمه پوښتنه، له راغليو مېلمنو سره دې گوزاره څنگه ده؟!

له مېلمنو سره هېڅ راز مشکل نلرم، نه يې په ژبه پوهېږم او نه ورسره د ځان د ملگري کولو اراده لرم. هو! يوه خبره شته، د مهاجرت پر مهال چې کومو ملا صاحبانو څه ويل، اوس يې نه وايي او غلي دي. يوازې د حج و زکات مسئلې کوي. زه هم د هماغو امامانو مقتدي يم، څه چې د امام وي، هغه زما هم. کله کله مي زړه غواړي له مېلمنو سره يوه نيمه گوته ماته کړم چې د څلور سوه بستريز روغتون د ترجمانانو حال مي مخې ته ودرېږي خدای شته چې پښه نيولی شم.

واوره! مور له تعليمي سپيو سره بلد شوي يو، لمس او بويول يې عار نه گڼو. يو نادره واوره! نن سبا خو چينايانو د خرو د پوستکيو بازار دومره گرم کړی دی چې مه کوه پوښتنه. زموږ د کلي يوه خرکار هم د خرو پوستکي په لوړه بيه پلورلي وو چې ځان يې ولسي جرگې ته کانديد کړی و او د ولسي جرگې د انتخاباتو گټلو خوبونه يې ليدل، خو اوس خوارکی بيا د خرو پوستکيو ته پاتې شو. کاشکې مېلمنو د سپيو تر څنگ خره هم راوستي وای، بيا رانه پاکستان د خرو ميدان نشو گټلی. يو خبره بله هم شته! مېلمه له کوربه ډارېږي او کوربه له مېلمه.

څلورمه پوښتنه، که د خپل ښار له وضعیت نه مي خبر کړي؟!

اشنا! په جلال آباد ښار کې ښه ډېر شخصي بلند منزلونه جوړ شوي، سرکونه او کوڅې په پخېدو دي، خو د هرات، کندهار او مزار په څېر ښکلا او ځلا پکې نه ليدل کېږي. د غصب، چور و تالان بازار پکې اوس هم گرم دی. دلته سمه د قيامت

د رنو لوستونکيو دا ليک ماته د ننگرهار د چپرهار د کندي باغ له لندن کلي څخه ندی راغلی دا له هغه لندن نه راغلی چې په امپراتورۍ کې يې لمر نه ډوبېده او اوس يې خلکو ته لمر د تبرک په څېر ښکاري... اشنا ليک دې را ورسېد، خو پداسې بده ورځ يې پرانيزم چې د وچ ډنډ په يوه مارکيت کې د اور لمبو د خلکو له مالونو د اير و خلي ساز کړي. د اور وژني گاډي هم د اور په قابو کولو کې پاتې راغلي دي.

اشنا د ليک ځواب دې پر ځان پور نه پرېږدم، خو باور وکړه چې زما د ليکلو شوق هم دومره خپل شوی چې د رقعي د ليکلو په موډ کې هم نه يم. د يو داسې خوبولي ولس لپاره به زما ليکل څه ارزښت ولري چې د برچو پر څوکو هم نه بيدارېږي او د خپل تقدير فيصلې نورو ته سپاري. په هر حال! ستا له پوښتنو سره يو ځای ستا د ليک يوه څنډه هم له لوستونکيو سره شريکوم:

جبرانه! دلته خپلوي او رشته داري نشته، دلته هر ضمير پرېشانه او هر ذهن اسير دی. د ښکليو له ارزانيه مي زړه مات شوی. دلته د شين سترگو واکمني او باداري ده او د تور پوستو سپين سترگي او بدماشي ده. ستا په قول، دلته هر زوی بې پدريه او هره مور بې زويه ده. دلته د پت و غرور مور مړه ده. کله مي چې د خپل کور کوڅي او کلي دنگ دنگ چينارونه را په زړه شي، لپي لپي اوبښکي تويوم. زه اوس هغه تازه گل نه يم چې تا ليدلی وم، زه دلته آخبارونه خرڅوم او د نورو ضرورتونو تر څنگ د گېډې دوزخ هم د اخبارونو له برکته ډکوم. دا کرښې په ډېر څه ومنه، دلته ژوند ماشيني دی او له ماشينه څوک کيله نه کوي...

دومره اوبښکې ندي تويي کړې، ځکه چې په سترگو کې مې او ښکې نه وې يوازې وينې وې.

او گوره پدې مجهول، مبهم او هيچاني حالت کې د قاتل ماتل پته هم نه لگي، تېره مياشت مي له ژوند سره يوه لوبه وشوه، په يوه اېنچ شلېدلي مخ د بلا له خولې را ووتم، د دريو امنيتي کمربندونو په منځ کې ساه اخلم. په لنډو به درته ووايم چې د ژوند په زندان کې د مرگ انتظار باسم!

دويمه پوښتنه، څه مصروفيت لري؟!

څه خاص مصروفيت نه لرم، د لورو زده کړو سندونه او سي ويانې مي د کټ سر ته پرته دي، ما خو د کار و څوکۍ پيمانه موندلې، خو افسوس چې باغي ذهن، افغاني غرور او مغرور تندي مي د ځمکې خدايانو ته په سجدو لگولو ځان نه بلدوي. هغو يارانو چې ماته يې پېښور کې له موجوده نظام سره همکاري جرم او کار کول کبيره گناه گڼله هغوی اوس دلته د جرمونو او په کبيره گناهونو افتخار کوي،

لومړۍ پوښتنه، ژوند دې څنگه دی؟!

اشنا ژوند مي د طبيعي او سياسي موسم په څېر ډېر ډاډمن نه دی، هره لحظه د يوې نوې فاجعي انتظار باسم. که ژوند د خورلو او څښلو په معنا وي نو ژوندی يم او د ژوند کوم تعريف چې ماته شوی، له دې ژوند سره ډېر توپير لري. دلته ژوند تر فارمي چورگوريو بدتر دی. دلته د ژوند دايره ډېره تنگه او ترينگلی ده. هره ورځ په قتلگاه کې د خپل ژوند اعلان يوه بله تراژيدي ده.

زه نه پوهېږم د ژوند کومه کومه نادوده درته تېره کړم، زخمي ځيگر، داغلی زړه او که د ژوبل شوي احساس په تارونو گوتي درته ووهم او که د فرعونيانو او نمروديانو کيسې درته وکړم!

دلته ماته هر درېيم کس د خپل سر قاتل ښکاري. پدې څلورو لسيزو کې له هر مقتول سره زما روح قتل شوی. ته ووايه! چې دلته به د ژوند او ژونديو خلکو څه حيثيت وي!

ما د خپل څنگ او صف په ملگريو دومره ژرلي چې د مور و پلار په وفات مي هم

سیکولار پزم

په تېر پسي

دا مساله دقیقاً د «ریا» او «اخلاص» ترمنځ توپیر ته پاتېږي. د ظاهري کړنې له مخې «ریا کار» له «مخلص» سره هېڅ توپیر نه لري؛ بلکې که د ریاکار کړه وړه غلیظ وي او خپل عبادت په پوره کش ویش ترسره کوي. له دې ټولو ځانگړنو سره سره، د کار ظاهر به یې کوم توپيرونه درلودای شي. څه چې توپیر کوي «نیت» دی؛ د یوه نیت سوچه او خالص د الله تعالی لپاره دی او د بل خلکو لپاره. د سعدي (رح) په تعبیر:

ان که چون پسته دیدمش همه مغز - پوست بر پوست بود همچو پیاز

پارسیان روی مخلوق - پشت بر قبله می کنند نماز ای هنرها گرفته بر کف دست - عیب ها بر نهاده زیر بغل تا چه خواهی خریدن ای مغرور - روز درماندگی به سیم د غل.

دقیقاً په همدې دلیل، پیغمبرانو د وگړیو د کړنو پر «بڼې» - په تېره یې ټولنېزې کړنې - څه کار نه درلود. په قرآن مجید کې د پیغمبرانو علیهم السلام په اړه کوم دودیز او بیاځلي تعبیر کارېدلی؟ «پیغمبران مو درلېږلي» په کومې ځانگړنې؟ «مبشرین و منذرین» یا «بشیر» او «نذیر». په قرآن کې په ځلونو ځلونو دا تعبیر کارېدلی دي:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ (بقره/۲۱۳) = (په پیل کې) ټول خلک په یوه لار روان ول او ترمنځ یې تضادونه نه ول، رو رو ټولني او پارکي رامنځ ته شوي او تر منځ یې اختلافات راپیدا شول، (په دې وخت کې) خدای پیغمبران ولېږل چې (پر سم تگ) زېږي ورکونکي او (پر کړو لارو د تگ له پایلو) وپروونکي ول او په رښتیا یې کتاب ورسره ولېږه»

رَسُولًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرِّسَالِ (نساء/۱۶۵) = (دا ټول) پیغمبران زېږي ورکونکي او وپروونکي لېږل شوي وو، چې د رسولانو (تر استولو) روسته خلکو ته د خدای په مقابل کې پلمه نه وي (او پر ټولو غاړه خلاصه شي) او خدای بریمن حکیم دی.»

په قرآن کې ددې آیتونو بېلگې ډېرې دي. د قرآن په هېڅ ځای کې نه دي راغلي چې خدای پیغمبران د سیاسي او ټولنېزو تیوریسانو په توگه لېږلي ان دې ته په ورنژدې یو مضمون او هغه څرگندونې چې ددې ددې مانا په وهم کې وي هم راغلي نه دي؛ خو مبشر او منذر په ځلونو راغلي دي.

د پیغمبرانو مهمترین کار تبشیر او انذار او دا کار دقیقاً د خلکو پر نیتونو د اغېزمنی پر مانا ده. د پیغمبرانو کړنه او هغه ټکی چې پکې پر مخاطبانو ډېر اغېز شینده، دقیقاً د دوی نیتونه وو. او پیغمبرانو هڅه کوله چې نیتونه واړوي. له بېخه د پیغمبرانو مهمترین کار ژوند ته مانا ورکونه وه. ژوند ته مانا ورکونه په عمل کې د انسانانو نیتونه ته لوری، روح او منځپانگه ورکول وه.

د عمومي دیني کړنو په باب دا نظریه شته چې «عبادتي - دیني» کړنې سمبولیک ارزښت لري؛ یعنې یوه ظاهري بڼه او یوه باطني مانا لري چې باید باطني مانا یې راوسپرو. شونې ده ځینې د نمونځ او روژې په باب دا مانا ونه مني؛ خو د اسلام د رانښکاره کېدو له وخته تر ننه، عموم اسلامي اندیالان په دې اند دي چې حج یو لړ سمبولیکې کړنې دي. البته لکه چې پوهېږئ سمبولونه واحدې ماناوې لري او تل تفسېرېدای او بیا تفسېرېدای شي. داسې نه ده چې وانگېرو د مانا زېرمه پای ته رسېدلی ده او د تفسیر په گوډي کې نوې مانا نه موندل کېږي.

هو؛ تقریباً ډېرو اسلامي اندیالانو د حج په باب دا گروهه درلوده چې د حج کړنې سمبولیکې دي او ځانگړو ماناوو ته اشاره لري. دا چې باید اوه ځل له بیت الله راوچورلو، باید ځانگړي سنتې په تېرو وولو، باید قرباني وکړو، باید د شپې په مشعر کې پاتې شو، باید سپین (احرام) واغوندو او په څېر یې، دا گړد سره سمبولیکې کړنې دي؛ په دې مانا چې دا کړنې خود په خوده اوڅار نه دي؛ بلکې پر حقایقو پرتې بڼې او پردې دي، چې باید دا حقایق راوسپرو. ... نور بیا

ضد مرمی موټر کې گرځي. له نېکه مرغه چا تر اوسه پورې په ښار کې نه دی لیدلی، د کنجني قبر او فیلیان کوڅه هم نه پېژني، نور درته څه ووايم!!

پېنځمه پوښتنه، په اوسني حالت کې څه وایي؟!

اشنا! د افغانستان په قضاياوو غږېدل د هر چا د وس خبره نده، دلته له څلور درجنه ملکونو نه د پري سر ورک دی، هر څوک په تیاره کې غشي ولي، گوره دلته د وینو او باروتو لوبه ښه گرمه روانه ده، یوازې د جگړې شکلونه بدلېږي، پدې بلاکي کې مور له جنازو او دوعاگانو څخه نه وزگارېږو. مېنډي او پلرونه هره ورځ د خپلو بچیانو قبرونو ته لاسونه لپه کوي، دلته یوازې د (۷) اوو سر ښکته شوی او د (۸) اتو پښې هم نه ټینگېږي. امامان بدلېږي، خو تراوېح زړې دي. د تابوتونو تحایف هر کور و کلي ته روان دي، خلک د شر و آفت له وپري د خپلو بچیانو جسدونه د شپې خاورو ته سپاري، خبریالان مو هره ورځ د پرې شویو سرونو او جسدونو راپورونه جوړوي او زموږ د سرونو او جسدونو له برکته لوړ لوړ معاشونه اخلي.

اشنا! د روانې غمیزې او ډرامې سریالونه به په رنگ رنگ رنگونو کې وگورې، دلته دوه رنگي او بدرنگي دومره ډېره شوې چې په شهادو هم خلک د زهرو گومان کوي پدې خونړي توپان کې مو نړیوال تداره کوي او مړي مو شماری. حاکم جریان او تش په نامه سیاسيون د ځان د بقا په خاطر هره ورځ په پیاله کې یو نوی توپان جوړوي. چارواکي او زورواکي هم د اور د بچي په څېر خلک ژړوي او خونې توروې نور ترې د خیر تمه حرامه ده.

اشنا! داسې ونه وایي چې یوازې زه خپل رباب د غم په نغمو غږوم یو ښه خبر هم شته، د سولې خبرې را روانې دي، گنګوسې هم شته چې اوربند به وشي، د افغانانو زور ارمان به پوره شي او هغه څوک چې په شر کې خیر گوري مخونه به یې تور شي، افغانان نور جنگ شور و شر نه غواړي ما هم د اوربند لپاره بدې را وهلي، خو د اور بل نه وېره لرم، د زمانې د سیاسي فرعونیانو د زوال او نابودۍ په هیله خپلې خبرې د خپل ملا پدې بیت رانغاړم:

څه چپه باد را الوتی ژوند د

خپله ژونده تنگ شو

غیرت ویلي شو د شرمه دوس

ستر شو دله تنگ شو

ورځ ده، هر سړی پخپل غم ککړ دی. زمونږ د ټولني د تعلیم یافته قشر حال هم د ویلو ندي، د سپینو چپنو خاوندانو پکې تر قصابانو هم ور اړولې، په راز راز نومونو او لابراتواري تستونو د خلکو پوستکي ور اړوي. په لیکلې نسخه یې له قراردادي درملتون وال پرته د انگرېز پلار هم نه پوهېږي.

هر چا ورته په شاتو کې زهر ورکړي. د مخدره موادو د روږدو او ښځینه سوالگرو تراکم پکې اوج ته رسېدلی. د غلا، ترور، اختطاف، رشوت او خیانت تنور پکې ښه تود دی. د انعکاس ټلوېزیون د مشر انجنیر زلمي په څېر لسگونه خلک په ورته غم ککړ دي. د مدني فعالانو مارکیټ پکې د هندي فلمونو په څېر ښه گرم دی، خو باور وکړه ددی خوارانو هېچاته هم د یوې روپۍ خیر نه رسېږي او نه یې څوک په خوله پیاز خوري. د ارزانه شهرت د موندلو په خاطر د چارواکیو مدحې وایي. په پرديو دروازو سرگردانه وځي ننوځي. نیم درجن موسمي والیان پکې اخوا دپخوا شول، خو د خدای کور پکې هماغسې وران ویجاړ او خراب پروت دی. د والي صاحب په دور نما کې سرخ دېوال ښکاري، خو تر زېږې لاندې ورته سپین جومات نه ښکاري. والي صاحب ندی خبر چې په پلاستيکي تسپو اړولو د خدای کورونه نه جوړېږي.

یوه کوم بله را یادېږي، د جومات پیش امام یې دومره روپۍ وهلې چې د دوی تجارت پرې کوي. اشنا! دلته ماته دوه تبدیلی ښکاري، هغه تنکي ماشومان چې د طالبانو د حکمرانۍ پر مهال یې مسواکونه، تسبیح، رانجه، شیشي او خولی خرڅولې، هغوی اوس د افغان بیسیم، روشن، اریبا، اتصالات او سلام سیمکارتونه او کرډیټ کارتونه خرڅوي.

زېږی مې درباندي چې د کابل هډه هم د ښاروالۍ دروازې مخې ته راغلي نور هم هغه سیمتي دېوالونه، د گلروشي مخې ته د مزدورانو کتارونه ولاړ وي او مازيگر تش لاس خپلو کورونو ته ستنېږي.

ښاروال صاحب دې هم خیر یوسي، له دې نه هم د شمشتو ډاگونه د خټو خر خر دېوالونه او له مرمینو صندوقونو جوړې شوې دروازې او د یونس ماما گاونډیتوب به یې هم هېر شوی وي، اوس دې ښاغلي ځان ته دوه ضد مرمی دروازې جوړې کړې او

د افغانستان د کرنیزو ځمکو لغړېدل او بې غوړې

اسماعیل لاروی

ځمکه د خوراکي موادو د تولید او اکوسیستم د پابنیت ژوندی سرچینه ده چې د ژونديو موجوداتو د رنکارنگۍ، پابنیت، د اوبو د رژیم ساتل، د خوراکي موادو دوران، د کاربن زېرمه کول او نور گڼ مسایل وړپوړي اړه لري. د ابادو ځمکو په شاو او ویرانو بدلېدل په تدریجي توگه تر سره کېږي، د ځمکو نیمه وچېدل، بشپړ وچېدل، له نباتي پوښښه پاکېدل، د خاورو تورل کېدل او نور بې هغه مسایل دي چې په ټوله اوسنی نړۍ کې د ژوند د چاپیریال د خپرونکو او عالمانو د څېړنو او بحثونو غوښتنه برخه جوړوي. د افغانستان خاورې د ناسمې او نامنظمې گټې اخیستنې له سببه په وروستیو لسيزو کې په تدریجي توگه تورل شوي دي او حاصلخیزې بې له کمښت سره مخامخ شوې ده، د خاورې ځینې ویجاړتیاوي تر دې حده شدیدې دي چې د انسان له لاسوهنې بېرته په طبیعي توگه جوړېدل ناممکن دي، یو هم د ځمکو په دښتو بدلېدو او تخریب لامل سېلابونه دي (استراتیژي ملی محیط زیست ۱۳۸۷ - ۱۳۹۱). د افغانستان د ژوند د چاپیریال د ملي ادارې له لوري دا اندېښنه په دې وروستیو کلونو کې ښودل شوې ده خو دا نه ده په ډاگه شوي چې تر کومه حده خاوره د دې هیواد له ویجاړتیا سره مخامخ ده، د خاورې د ویجاړتیا کچه څومره ده؟ او په ټوله کې د خاورو اوسنی وضعیت په دقیقه توگه نه دی بیان شوی چې دا د همدې محیطي ستونزې او ننگونې د هواري لپاره یو اړین او لومړنی بحث دی. ...

تغییر مومي (آمال کار ۲۰۱۶). باد او اوبه د خاورې د ویجاړتیا دوه اصلي لاملونه دي چې اوبه ایزې ویجاړتیا په ټوله نړۍ کې ۱۱۰۰ میلیون هکتاره ساحې اغېزمنې کړې دي چې د تخریب شویو خاورو ۷۵٪ جوړوي او د خاورې بادي تخریب ۲۸٪ سلنه جوړوي. د ځمکې د مخ خاوره په دوه ډوله خرابېږي چې یو په نورماله توگه د ټولې نړۍ ځمکې د بادونو له لگېدو سره کمه، کمه اندازه خپل پاسني ذرات بې ځایه کوي خو د انساني لاسوهنې له سببه د ځنګلونو وهل کېدل، سوزېدل، بې کنټروله څړ، د کرنیزو ساحو سوزېدل، ژوره یوې کارې د خاورې د شدیدې ویجاړتیا لامل گرځي.

په نړۍ کې د ځمکو تخریب او ویجاړتیا هغه ستونزمنه مساله ده چې د ژوند چاپیریال گواښي او د اکوسیستم پابنیت یې له سوال سره مخامخ کړی دی. د ځمکې په کره کې وروستي محیطي بدلونونه د دې باعث شول چې په ټوله نړۍ کې علمي او عملي خوځښتونه رامنځ ته شي. د ځنګلونو نړیواله ورځ، د محیط زیست نړیواله ورځ، د ځمکې نړیواله ورځ... نماځل، په ۲۰۱۸ کال کې د دسمبر په پنځمه د خاورې د نړیوالې په مناسبت ډېر ټینګار پر دې و چې د خاورې مخ باید له چټلیو پاک شي او دا هم د خاورې په تخریب او کیفیت کمولو کې پامور رول لري، د ځمکې نړیواله ورځ چې هر کال د اپرېل په دوه ویشتمه نېټه نماځل کېږي، په ورته مساله یعنې د ځمکې پر مخ د پلاستيکونو د کمېدو او له منځه تلو باندې ټینګار و چې دا هم د محیط د چټلې او د خاورې د ویجاړۍ باعث کېږي. دا ټولې نماځنې، علمي سیمینارونه، څېړنې او په دې برخو کې له فقیرو هیوادونو سره نړیوالې مرستې هغه څه دي چې د ځمکې او محیط اهمیت یې زیات کړی دی. ورځ تر بلې د نفوس زیاتوالی، د کورونو او مانیو جوړېدل، په ښارونو کې د چاپیریال ککړتیا دوه چنده کړېده، بل لوري خلک د خپلو اړتیاوو د پوره کولو په خاطر له ښاره بهر ساحو څخه د صنعتي ساحو او سکونت ځایونو په توگه گټه اخلي، دې چارو هم د شته نباتاتو پابنیت او نباتي پوښښ زیانمن کړې دي (حسینی او ملگری یې ۱۳۹۵). د ژوند د چاپیریال

نیمه وچېدو او نیمه مرطوب کېدو له اغېزو لاندې د انساني مداخلو او طبیعي پېښو له سببه رامنځ ته کېږي او په پایله کې د ځمکې د تولید کچه کمېږي (دکتور گیتی ۱۳۹۰). دا معلومه خبره ده چې خاوره تجزیه شي نو پر ځمکه او د ځمکې پر مخ موجوداتو به بې اغېزې پامور وي ځکه چې د ځمکې تخریب د نباتاتو د ودې سستېدو باعث کېږي، ځمکه او خاوره یو مفهوم نه لري خو په دې بحث کې یو د بل لپاره کارېدونکې کلیمې دي چې دلته بحث همدا د ځمکې د مخ د خاورې د ویجاړتیا دی (کرتز ۲۰۰۹) د خاورې تخریب یو ورو بهیر دی چې د خاورې څرگنوالی گواښي او د حاصل په څومره والي اغېز کوي، د خلکو ژوند متاثره کوي او تر ډېره پورې وچې، نیمه وچې او په ټوله کې وچې ساحې له تخریب سره ډېرې مخامخېږي، د ځمکو ویجاړتیا او په بیابانونو بدلېدل د چاپیریالي بدلونونو لامل گرځي، د اوبو او هوا د تغیر باعث کېږي، د انساني ټولنو او حیواناتو ژوند له خطرونو او ننگونو سره مخامخوي، ټولنیز، اقتصادي او اکولوژیکي شرایط ورسره

د ځمکې د پاسني پوښ د ویجاړتیا له سببه په اکوسیستم کې گڼ ناوړه تغیرات رامنځ ته کېږي، له دې تخریب سره، د ژوند چاپیریال، د ټولنې په داخل او بهر کې اقتصاد اغېزمنېږي، د خاورې ویجاړتیا ځنګلونه، څړځایونه او زراعتي سیستمونه اغېزمنوي (بلانکو او لال ۱۳۹۲). د ځمکې پاسني پوښ چې د عضوي موادو درلودونکی دی او د ژونديو موجوداتو په ژوند کې یې رول خورا مهم دی، د خاورې د تخریب د عمليې پر اساس تورل کېږي، د نباتاتو لپاره مهم او اړین عناصر پکې د ځمکې له مخه مینځل کېږي او کمېږي چې بیا په اسانۍ په هغه ساحه کې د کر او شینوالي چاره ناممکنه شي. د نباتي پوښښ کموالی، د باد او اوبو په واسطه د ځمکې د پاسني برخې تورل کېدل، د خاورې د ذراتو پاشل کېدل، ښوره زار کېدل، د خاورې په طبیعي جوړښت کې د شته عناصرو کموالی او بې ځایه کېدل د خاورې د ویجاړۍ له نښانو باله شي که په دښتو د بدلېدو د کنوانسیون د تعریف پر اساس د خاورې د ویجاړتیا مفهوم وگورو نو د ځمکې د مخ ویجاړتیا د وچېدو،

پر وړاندې وروستي خنډونه او د راتلونکو ننگونو په باره کې اندېښنې د انساني ژوند و مرگ مسایل جوړوي. د هوا ککړتيا، د اوبو کمښت او ککړتيا، د ځمکو په دښتو بدلېدل او نور هغه موضوعگانې دي چې په اوسني نړۍ کې د طبيعي علومو د څېړنو لويه برخه جوړوي. افغانستان يو له هغو هيوادونو دی چې هم يې د ژوند چاپېريال له خنډونو او ننگونو سره مخامخ دی او هم پکې کرنيزې او شني ساحې په بيا بانو بدلهدونکې دي. د ځمکې تخريب د ژوند چاپېريال او د ژونديو موجوداتو رنکارنگي باندې منفي اغېزې کوي، د ژوند په چاپېريال کې د توليداتو او خدماتو د کموالي باعث گرځي او پايداره پرمختگ له پښو غورځوي. د افغانستان د طبيعي منابعو زيانمنېدل تر ډېره د جگړه-ايزو سياستونو له سببه دي ځکه چې دلته اوږدمهاله جگړو يوازې د ارزښتونو د چور تالان اتلان تر شا پرېښودل. سياستونه او حکومتوالی په نوره نړۍ کې هم په طبيعي منابعو، کرنه او محيط باندې اغېزې پرېباسي. (مشائې او سعید) وايي، سياستونه پر اقتصاد را څرخي او اقتصاد کولی شي چې اجتماعي بدلونونه هم له ځان سره ولري. له ځنگلونو څخه د گټې اخيستې لارې هم له اجتماعي تغيراتو اغېزمنې دي.

څه کول په کار دي؟

د ملگرو ملتونو او اروپايي اتحاديې له لوري د افغانستان د ژوند د چاپېريال په باره کې د خپرو شويو معلوماتو په يوه برخه کې د ځنگلونو د له منځه تلو، غير قانوني بنسکار، د ځمکو د تخريب، طبيعي پېښو او د ناوړه چاپېريال په ارتباط د پلان په لومړي سر کې راځي: اکوسيستم د ژونديو موجوداتو او انساني ټولنو د تامين زنځير جوړوي، تاريخ راته وايي چې د ژوند د چاپېريال تخريب تر ډېره پورې د انسان په لاسوهنه پورې اړه لري، د خاورې، ځنگلونو، څرخايونو او شته طبيعي زېرمو ساتنه د افغانستان سولې او ټيکاو ته اړتيا لري. رښتيا هم سوله او امن د طبيعي

واخلي. د هيواد د هرې برخې د ځمکو لپاره په سياسي، اقتصادي او ټولنيزه توگه داسې يو پروگرام په کار دی چې پر اساس يې د خاورو او شته ټولو طبيعي زېرمو د ساتنې لپاره مناسب او لازمي کارونه وشي. وچکالي همېشه په وچو او نيمه وچو ساحو کې راڅرگندېږي او د شدت د کمولو لپاره يې د تحليل او څېړنو پر اساس د مديريت ځيني لارې موندل شويدي. (هنري او ملگری يې ۱۹۹۶). نباتاتو د ځمکې مخ پوښلی وي؛ خاوره د باد، باران، ځمکې نښوېدنې او نورو خطرونو څخه ژغوري. په افغانستان کې دا پوښښ چې خاوره له تخريبه ژغوري، تر ډېره له منځه تللی. د ځنگلونو لويه برخه وهل شوې، څرخايونه په بشپړه مانا تخريب شويدي او کرنيزې ساحې په ښارونو او کليو بدلې شوېدي او په دې ټولو محيطي بدلونونو کې د وچکالي او د ځمکې د سطحي د اوبو ښکته تلو اغېزې هم پامور دي.

د بحث وروستۍ برخه به په دې راتوله کړو چې څنگه کولی شو، د افغانستان د ځمکو د ويجاړتيا او تخريب مخنيوی وشي او شته ساحې له خطرونو څخه وژغورل شي. لومړی د هغو ځمکو په باره کې څېړنې په کار دي چې ويجاړې شوې او په دښتو بدلې شوېدي، دا ساحې معلومول، لاملونه او حل لارې ورته موندل په کار دي. په دويم قدم کې د نياتي پوښښ د له منځه تلو لاملونه په ډاگه کول په کار دي، څرخايونه، ځنگلونه او کرنيزې ساحې ولې په شاربو بدلېږي؟ دې ډول پوښتنو ته بايد اساسي او دقيق ځوابونه وموندل شي. درېيم؛ د ژوند په چاپېريال کې د انسانانو ناوړه مداخله کنترولول په کار دي او تر ډېره د ژوند د چاپېريال د ويجاړتيا او ناوړه شرايطو رامنځ ته کوونکي پخپله همدا انسان دی. د ښارونو او کليو بي نظمه پراختيا د ځمکې په ويجاړي، چټلۍ او د شنه پوښښ په له منځه تلو کې پامور رول لري. د يو منظم، باثباته او وطن جوړونکي نظام په اميد چې دا ډول حياتي او اندېښنې وړ ستونزو او ننگونو ته مناسب ځوابونه ولري.

منابعو د ساتنې او مديريت لپاره لازمي دي که دا نه وي، حکومت او نظام به گډ وډ وي، خلک به لومړيتونه نه شي درک کولی او د ځمکې ويجاړتيا به هم د نورو مهمو موضوعاتو په څېر هېره وي نو ثابت نظام او د سولې په محيط کې آرامه ټولنه به د چاپېريال دې سترې ستونزې او ننگونې ته د خلاصون لاره مومي.

د F.A.O له لوري د کليوالي جوړښتونو پر اساس د افغانستان د څرخايونو د ساتنې د پروگرام لپاره د پروفيسور ولفگنگ او محمود بې پروا له لوري ليکل شوې مقاله کې راځي: «د دې هيواد د پايداره ځمکو مديريت يوه ستونزمنه مساله ده او دې مسالې ته يوازې کليوال حللاره ټاکلی شي» (ولفگنگ او بې پروا ۲۰۰۹). دا سمه ده چې کليوال هم په دې برخه کې مهم رول لري خو که نظام کليوالو ته مناسبې لارښوونې ونه لري، د ځمکو د مديريت او ساتنې چارې ورته ونه ښيي نو ناممکنه نه ده چې کليوال دې بې د نظام له همکارۍ د ځمکو په ساتنه او مديريت کې موثر ثابت شي. د خاورې د تخريب او ساتنې موضوع د خاورې پېژندنې، ځنگلپوهنې، زراعت، اقليم پېژندنې، رسوب پېژندنې، هيدرولوژي، بند تړلو انجنيري او د زراعت اړوند علومو ته اړتيا لري (بلانکو او لال ۱۳۹۲). که په دې ټولو علومو کې د ماهر او متخصصو کسانو لپاره يوه اداره جوړه شي او د محيط د دې سترې ستونزې او ننگونې لپاره مناسب پلان او طرحه جوړه کړي نو ممکنه ده چې تر يو حده د خاورې د تخريب او ويجاړتيا مخنيوی وشي.

وچې ځمکې د نړۍ ۴۰٪ خاوره جوړوي (اوما او اوگالو) چې همدا له شنه پوښښه د ځمکې د مخ لغړېدو باعث گرځي او په طبيعت کې د بياباني کېدو لار پرانيزي. د خاورې د تخريب او ويجاړتيا مخنيوی بايد په ټوليزه توگه وشي، يوازې کروندگر يا هغوی چې د نباتاتو له پالنې سره سر و کار لري، د دې مسولين نه دي. د ټولني هر وگړی د دې مسوليت لري چې د خپل ټوان برابر د خاورې د تخريب مخنيوي کې برخه

زموږ لمسيان به لعنتونه را باندې وايي، چې د نړيوالو لخوا د احسان په زنجيرونو تړلي له ډالرو ډک کانتيرونه مو هېواد ته راغلل او په نره له بهره راغليو غلو درنه په رڼا ورځ لوټ کړل، نه مو د وطن ښه پرې

هېڅه هم پټ نه پاتې کېږي!

اسد دانش

وشوه او نه په وطن کې د اوسېدونکي ارمن انسان! زموږ لمسيان چې تاريخ لولي پر مور به هره ورځ نسل ځله نفرين او لعنت وايي چې ای بېغیرتو! تاسې د خپل وطن واکمن وئ، ولې مو د خپل وطن هر څه د يو څو ورځو مهلمنو ته پرېښي ول؟! هغو مهلمنو ته چې ان ستاسې په ملي ژبو هم نه پوهېدل، بهرنې پاسپورټونه يې په مخ جېب کې ايښي ول، ټکټونه يې تيار بوک ول، نه يې په بده ورځ کې لاس درکړ او نه يې د خوشحالی د مخ ځلا در باندې وليدله! زموږ اوسنيو ځوانانو ته به يې اولادونه پېغورونه ورکوي چې تاسې څومره بې ننگه وئ چې د څو سوو ډالرو په بدل کې مو ښېگړې غندلې او بدگړې مو ستايلې!

پر بېړو او باج اړ

ولسمشران

شهرت ننگيال

قدرت الله شهاب د پاکستان مشهور بیروکرات تېر شوی، متحده هندوستان کې د CSS له ازموینې په تېرېدو د پېرنگي له وخته بیروکراسی ته ننوتلی دی.

د فیلډ مارشال ایوب خان حکومت کې د وزارت تر کچې په لوړو پوستو پاتې شوی دی، قدرت الله شهاب، ممتاز مفتی او اشفاق احمد داسې یو مثلث را منځته کړی و چې یو بل ته په پاس ورکولو یې د پاکستان لپاره د روحانیت په پرده کې په خورا سیاسي او روحاني بڼه جعلیات تخلیق کړي دي. ده پخپل کتاب شهابنامه کې یوه خاطره را اخیستې چې له ایوب خان سره له اسلام آباد څخه ایبټ آباد کې د هغه پلرني کلي ریحاني ته تللي و، ماښام کلي ته په رسېدو چې لا مېلمان په مېلمستون کې نه وو ځای پر ځای شوي، مارشال ته یې د مور خواږدي ياده کړه. ...

نه کړ، خو اوس که د کوم کور د دېوال سیوري ته طالب دمه شوی وي پر هماغه شپه له ورو زرو پر بل مخ اوښتی وي، نه جومات گوري نه مدرسه. طالبان چې عشر اخلي یوه پارچه د سند په توگه ورکوي، د پارچې له پاسه اسلامي امارت، ولایت، ولسوالي او ترې لاندې د عشر او زکات څانگه، د عاشر او عشر ورکونکي نوم کښل شوی وي.

ورم کال لندن ته په تلو په هیټرو هوايي ډگر کې خدای خبر څه پېښه وه چې د مساپرو د بدني پلټنې پر مهال یې زما په کاغذونو کې د عشر پارچه را واېستله، خو له څو سرسري پوښتنو سره یې د وروڅو او اوږو په غورځولو په مصنوعي موسکا پارچه بېرته را وسپارله. که دغه پارچه د کابل پلټنو کې تر لاسه شوې وای خدای خبر څه به راباندې راغلي وو! پر افغانانو داسې یوه جگړه تپل شوې چې تر اوسه یې د تعریف درک چا ونشوای لگولی، دلته د جمهور رئیس د جایداد ټکس د مالیې وزارت پر ځای دده پر ضد د جگړې اړخ تر لاسه کوي، د طالبانو د عشر پارچې په ارگ کې مجرا کېږي.

کوټ د شورویانو او رژیم له بمبارۍ خوندي و. پر دې سربېره چې په برېښناکوټ کې دريو تنظیمو خپل مرکزونه ځای پر ځای کړي ول، حکمتیار بنفیس نفیس د برېښنا کوټ په بن کې خپلې وينا ته یوه لویه غونډه هم را بللې وه، خو د بمبار کوم گواښ ونه لیدل شو. د مجاهدینو لخوا د برېښناکوټ د نه ویجاړۍ یو لامل هم ښايي همدغه و چې تنظیمو خپلو مرکزونو ته خوندي چاپېریال پېژندلی و، که نه ددغسې تاسیساتو انجام څرگند دی. کابل تر پایه ددغه برېښناکوټ د کارگرانو معاش او لگښتونه له خپلې بودجې څخه اجرا کول، شوروي او د هغه وخت رژیمونو په څوارلس کلنه جگړه کې د دريو تنظیمو د مرکزونو له شتون سره برېښناکوټ بمبار

رئیس د تره په واسطه ارگ ته ورکړی دی. د بزگرانو له څرگندونو په ډاگه ده چې طالبانو د پټواري په څېر د جمهور رئیس مقام ته په کتو د عشر او زکات کچه نه ده ټاکلې. عشر او زکات فقهي بحث دی، بڼه او کچه یې څرگنده او کره ده، که نه طالبانو به هرورمرو د جمهور رئیس مقام له عامو خلکو سره په یوه کاني او تله نه وای تللی. د راپور له مخې طالبانو د ولسمشر پلرني گور خپل مرکز گرځولی، د جنګیالیو او چریکانو د مرکزونو کیسه تر ډېره سره ورته ده. پخوانیو مجاهدینو له بمباریو د خونديتوب په پار خپل مرکزونه زموږ د سیمې په برېښناکوټ کې رغولي وو، ځکه چې د ملي شتمنۍ او بیت المال په توگه برېښنا

دده په خبره مارشال له خپلې مور د بښنې او پخلاینې په پار دی هم ورسره کړ، د خواږدي یوه خبره دا وه چې پټواري به پخوا څلوېښت کلداری بډې ترې غوښتې اوس ورته وایي، زوی دی جمهور رئیس دی، له سلو کلدارو په کمو نه قانع کېږي. پټواري د رتبې او مقام له اړخه زموږ له سرکاتب سره برابره رتبه ده، خو د ځمکو او جایداد په برخه کې یې واک له جمهور رئیس لوړ دی، هماغه کیسه لکه رتبه یې خورده ضابطه خو جنرال په څپېره وهلی شي. څو ورځې وړاندې یوې رسنۍ د ولسمشر غني د پلرني کلي، کور او جایداد په اړه یو لنډ راپور برابر کړی و، د بزگرانو په خبره څرنگه چې له څو کالو را هیسې طالبان ترې عشر او زکات وړي، ټول حساب کتاب یې د جمهور

مېلمه افغان چارواکي او...

۴. حکومت، ارگ او ولسمشر یوازې د څو کورنیو او ډلو له خوا انحصار شوي دي، ولسمشر دې ته پام نه کوي او هر څه چې دوی ورته وايي هماغه کار کوي...

۵. هغه ډله چې ولسمشر، ارگ او حکومت یې انحصار کړی دی د اسلام مبارک دین، افغاني کلتور او درنو ارزښتونو ته هېڅډول ژمنتیا نه لري؛ چې د دوی ددې کار بویونه د ارگ له دېوالونو بهر هم راووتل، د کفر، فحشا او شراب خورۍ خبرونه یې په رسنیو کې په پراخه اندازه خپاره شول چې هم یې په گور دننه او هم بهر د افغانستان د خلکو د سپېڅلي حرم (ارگ) عصمت داغدار کړ. له داسې خلکو سره به تر هغې مبارزه کوو چې له دندو لېرې او محکمې ته رانېکل شوي نه وي...

۶. حکومت د هغو کسانو پر ځای چې بهرنی تابعیت او پاسپورټونه لري هغه ځوانان په دندو نه گوماري چې په هېواد کې دننه ژوند کوي، خو دا کار ډېر اړین دی ځکه هغوی چې بهرنی تابعیت لري په هېواد کې د ټیکو او پرمختګ را وستلو لپاره کومه هڅه نه کوي او چې کله هم ترینګلي حالات وویښي نو بهر ته تښتي، خو په مقابل کې یې هغه گادرونه او ځوانان چې همدلته له خپلو کورنیو او شتمنیو سره اوسېږي په هېواد کې د امن او سوکالی را وستلو ته ژمن دي، دوی ګه له یوه لوري له خپل کلتور او ارزښتونو سره بلد دي له بل لوري یې خپل او د خپلو اولادونو راتلونکي له خپل هېواد سره غوټه کړي دي...

۷. کله چې ولسمشر یو څوک په لوړه دنده وگوماري نو هر کله یې چې خوښه شي په ډېره بېرحمۍ، دیکتاتورۍ او د هر ډول اصولو خلاف یې ناڅاپه له دندې لېرې کوي چې هم یې شخصیت ته دروند گوزار ورکول کېږي او هم کومه دنده نه ورکول کېږي په دې مانا چې د دوی لپاره هېڅډول مسؤلیت په نظر کې نه وي نیول شوی، ځکه خو هر څوک په دنده وگومارل شي نو ددې لپاره هم فساد ته مخه کوي چې که چېرې سبا ناڅاپه له ناڅرګند برخلیک سره مخ شو نو لږ تر لږه به خپل ژوند په هماغه لوړه سطحه پر مخ بوځي، ځکه که د بېلګې په توګه یو ځل څوک وزیر شي او ناڅاپه له دندې لېرې شي نو بیا هغه نشي کولی چې د هېواد په دې څرابو حالاتو کې د عادي وګړي په څېر ژوند وکړي. مور مبارزه کوو، چې د داسې اشخاصو لپاره د دندې او د شخصیت مسؤلیت تر لاسه کړو...

د یادونې وړ ده، زموږ هغه کادرونه چې په بهر کې یې زده کړې کړې دي او خپل راتلونکي یې په دې هېواد پورې تړلي دي زموږ ویاړونه دي او موږ یې مخالفت نه کوو...

دویم: غوښتنې

موږ د پورته لاملونو له مخې د خپل وجدان په غږ اړ یو چې مبارزه وکړو، ځکه نشو زغملی چې دا څوږېدلې او د کلونو کلونو بدمرغي ځپلی ولس د هغې مرجع له لوري هم وځپل شي چې هلته دوی د ژغورنې هیلې غوټه کړې دي او د امېدونو ډکې سترګې یې په هماغه لوري نیولې دي...

موږ د مشرانو، ځوانانو، لیکوالو، فرهنګیانو او فعالانو په توګه په ډله ییز ډول له جلاتماب ولسمشر څخه لاندې غوښتنې لرو او کلکه هیله مو ده چې ومنل شي، خو که ونه منل شي نو موږ به خپله مبارزه او مقابله لا هم پسې پراخه کړو او له هېڅډول خطرونو څخه نه وېرېږو...

پاتې د پښتې ۳ مخ

درې واکمن- یو برخلیک

د تاریخ په هدیره کې درې محکوم قبرونه

شفیع الله خان

که کوم چا به پوره روپی ورکړه، بېرته به یې ورکوله: **«نا! زه له یوې انې ډېر حق نه لرم!»**.

دا ابو عبدالله محمد هم له مرګ وروسته د تاریخ هدیرې په یوه گمنام قبر کې پرېووت، خو د هغه عبرت نن هم تازه دی او غني غوندې خلکو ته په زوره زوره وايي، **تقدیر چې څوک واکمن کړي خپل ځانونه دې په خپله نه سوال کړي!**

ماته دا شېبه د ایران شاه هم ذهن ته راځي، د ایران شاه یوه داسې هستي وه چې د شاهي په غرور یې د ایران جنتري زر کاله را مخکې کړي وه او یو ځل یې د لاس ساعت درېدلې و، نو د ټول هیواد ساعتونه یې یو ساعت وروسته کړي ول، خو بیا ده هم له امریکې سره داسې اوري او خوله وهله لکه غني یې چې دا یو څه موده له امریکې سره وهی. کله چې د ایران شاه له ایرانه وتښتېد، نو پخپل سامان کې یې دوه ټنه د ایران خاوره هم کېښوده، بیا داسې یو وخت راغی چې د ټولې نړۍ دروازي یې پر مخ وټړل شوې، د مصر د ولسمشر انور سادات پرې زړه وسوځېد او د قبر لپاره یې په خیرات کې څو متره ځمکه ورکړه، د ایران شاه د خیرات پر همدې ځمکه وروستی سلګۍ وهلې دي. د ایران د پاچا قبر نن هم په قاهره کې دی او بې رنگي او سپیره توب یې نن هم دا نارې وهي:

کوم واکمن چې له خپلې خاورې سره درغلي کوي، د پناه لپاره به د پردۍ خاورې خیرات غواړي!

د ولسمشر غني جرم څه دی؟! دا ډیره مهمه پوښتنه ده! غني په بنسټي توګه د ولس د توقعاتو - احساساتو او د خلکو د نظریاتو قاتل دی- د خپلې واکمنۍ له پیل سره یې د جنګ پڼه بدله او نوې ډلې حضور کړې. طالبان او نور مخالفین یې په ۲۱ ډلو بدل

ماته د ولسمشر انجام د هندوستان د وروستي پاچا بهادر شاه ظفر او مسلمان هسپانوي ریاست وروستی پاچا ابو عبدالله محمد را یادوي.

ظفر پاچا د خپل ژوند وروستی ورځې په رنگون کې له انګریزانو سره په بند کې تېرې کړې. انګریزانو په رنگون کې یوه «هندي چوکۍ» ورته جوړه کړې وه، پاچا سلامت به پکې ناست و او د باران څاڅکي به یې شمېرل. خپلو لیدونکیو ته به یې په تلوسه ویل:

زه هغه بدمرغه یم چې په هېڅ ځای کې د خښېدو لپاره به هم ځای ونه لرم!..!

انګریزانو یې د خورنځي، کالیو او پېزار لپاره وظیفه او وخت ټاکلی و، کله چې به راتلل، نو د پاچا په سترګو کې به اوبسکې ډنډ شوې او په اوتر غږ به یې وویل:

«افسوس دې په تا وي ظفر پاچا!»

الله (ع) پاچا کړی وي، خو ته سوالګر شوی...!

د بهادر شاه ظفر مړی نن هم په رنگون کې خښ دی او تاریخ د حال په ژبه په چیغو- چیغو وايي:

هغه پاچا چې خپل سلطنت د نورو په لاس پلوري هغه به له نړۍ لکه سوالګر درومي!..!

د ابو عبدالله محمد انجام هم همداسې شوی و، هغه د الحمراء کلیانې (کونجیانې) فرښېدو او د ازایبلا ملکې ته ورکړې وې. له غرناټه هدیرې یې خپل پلرونه او نیکونه را ووېستل او د مراکش ښار فیض ته یې راوړل او د خپل ژوند وروستی ورځې یې په فیض ښار کې په خیرات غوښتو تېرې کړې.

هغه به د خلکو مخې ته کچکول نیوه او ویل به یې: **«د الله په نوم د غرناټې وروستي پاچا ته یوه اڼه ورکړئ!»**.

سکندر میرزا د پاکستان ولسمشر هم دې ته ورته برخلیک باندې محکوم کړای شوی دی. دی چې فیله مارشال ایوب خان له واکه لېرې کړ، ايله یې یو سر دوه غوره له هېواده د وتلو مخه وموندلې شوای. کلونه یې د لندن یوه هوټل کې کار کاوه، په مرګ یې د جنازې او قبر لپاره کورنۍ په لندن کې د لگښتونو مخه نشوای لیدلې، هغه وو چې په لندن کې د ایران سفارت دده مړی ایران ته یووړ او هورې یې خاورو ته وسپاره... (اوربند)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**